

A bírálóbizottság értékelése

Varga Zsuzsanna disszertációja az első olyan szintézis, amely átfogja a szocialista korszak mezőgazdasági termelőszövetkezeteinek teljes történetét. Ehhez rendkívül kiterjedt, sokrétű levéltári kutatómunkát folytatott országos és helyi levéltárakban. Továbbá intenzíven élt az oral history nyújtotta lehetőségekkel is. Kutatómunkája eredményeit szisztematikusan összevetette a szocialista mezőgazdasággal foglalkozó magyar, angol, német és orosz nyelvű szakirodalommal.

A transzferkutatások és az összehasonlító történetírás módszereinek ötvözése révén egy teljesen új megközelítés alkalmazott. A tsz-eket egy sokdimenziós erőterben helyezte el, amely magában foglalta a nemzetközi kontextust, valamint a transzferek irányítói, közvetítői és a befogadó közeg közötti interakciókat. Új elemként illesztette be a hatalom és agrártársadalom közé az agrárlobbit. E sajátos csoport létrejöttének, tevékenységének nyomon követése nemcsak új dimenzióval járul hozzá a tsz-ek történetéhez, hanem a makro- és mikroszint összekapcsolását is jól segítette. Továbbá rávilágított arra, hogy milyen jelentékeny területi különbségek jellemezték a magyarországi szocialista rendszer működését. A modelltranszfer, mint központi vizsgálati kategória alkalmasnak bizonyult mind a szovjet determinációk, mind a nyugati hatások elemzésére. Varga Zsuzsanna rámutatott arra, hogy a nyugati nyitás jóval korábban kezdődött, mint ahogy ezt a szakirodalom eddig feltételezte. Meggyőzően bizonyította azt is, hogy a szovjet determinációk nem zárultak le a kollektivizálás befejezésével. Nagyon érdekesnek bizonyult annak feltárása, miként reagált a magyar vezetés ezekre a változó tartalmú és intenzitású szovjet elvárásokra.

A kelet és nyugati hatás egyidejűségének érzékeltetése nemcsak a mezőgazdaságban zajló felemás modernizáció, hanem a magyarországi államszocializmus finomszerkezetének jobb megértéséhez is hozzájárult. A Nyugattól való tanulás, a nyugati tudás- és technológiatranszfer összetett folyamatainak elemzése sokat elárul a szocialista rendszer adaptációs képességéről, s ennek korlátairól is.

Az interdiszciplináris megközelítést alkalmazó disszertáció olyan új kutatási eredményeket tartalmaz, amelyek egyrészt hozzájárulnak a hazai szakirodalomban lévő, ellentmondásos nézetek meghaladásához, másrészt pedig nemzetközi érdeklődésre is számot tarthatnak. A Bizottság reméli, hogy a benyújtott értekezésből az elhangzott észrevételek felhasználása révén, mielőbb monográfia készül. S arra is biztatja a szerzőt, hogy a már megkezdett kelet-közép-európai kutatásait folytassa.

A jelölt a feltett kérdésekre meggyőzően válaszolt.